

Salvatoris, volo operari cibum qui non perit, et antiquam divinorum voluminum viam sentibus virginitatis purgare, error mihi geminus illigitur: corrector vitiorum, falsarius dactor, et errores non auferre, sed serere. Tanta est enim vetustatis consuetudo, ut etiam confessa plerisque vitia placeant; dum magis pulchros habere volunt codices, quam emendatos. Quapropter, o fratres dilectissimi, unicum nobilitatis et humilitatis exemplar, pro fabello, calathis, sportellisur, munusculis monachorum, spiritata haec et mansura dona suscipite; ac beatum Job, qui adhuc apud Latinos jacet in stercore, et verbibus scatebat errorum, integrum immaculatissime gaudeat. Quomodo enim post probationem atque victoriam, duplicita sunt ei universa reddita; ita ego in lingua nostra, ut aductor loquar, feci cum habere qua amiserat. Igitur et vos, et unumquemque lectorem solita prefatione commoneo, et in principis librorum eadem semper annotatione rogo, ut ubiqueque praecedentes virgines videlicet, scilicet quae subjecta sunt, in hebraicis voluminibus non haberi. Porro ubi stellae imago prefulserit, ex hebraeo in sermone nostra addita sunt, necnon et illa quae haberi videbantur, et ita corrupta erant, ut sensum legentibus tollerent, orantibus vobis magno labore coram, magis vitula quid ex otio meo Ecclesis Christi venturum ratus, quam ex aliorum negotio.

EUSEMUM IN PSALTERIUM, QUOD SECUNDUM SEPTUAGINTA
EDITIONEM CORREXIT, PRAEFATIO.

Psalterium Romae dudum positum emendaram, et iuxta septuaginta interpretes licet cursim, magna tamen ex parte correxeram. Quod quia rursus videtur, o Paula et Eustochium, scripturam vitio depravatum, plussque antiquum errorem, quam novam emendationem valere, me cogit, ut veluti quodam novati, scissum jam arum exerceam, et obliquis sulcis nascentes spinas eradicem, æquum esse dicentes, ut quod crebro male pulullat, crebris succidatur. Unde consuepta prefatione commoneo tam vos, quibus forte labor iste desudat, quam eos qui exemplaria istiusmodi habere voluerint, ut, quæ diligenter emendavi, cum cura et diligentia transcribantur. Notet sibi unusquisque vel jacentem limam, vel radiantia signa, id est obolos vel asteriscos. Et ubiqueque videri virgulam præcedentem, ab ea usque ad duo puncta quæ impressissimè, sciat in septuaginta translatoribus plus haberi. Ubi autem perexerit stellæ similitudinem, de hebrais voluminibus additum noviter æque usque ad duo puncta, juxta Theodotionis duntaxat editionem, qui simplicitate sermonis a septuaginta interpretibus non discordat. Hæc ergo et vobis et studioso cuique fecisse me sciens, non ambigo multos fore, qui vel invidia, vel supercilio malit contemnere videri prætera, quam discere, et de turbulento magis rivulo, quam de purissimo fonte potare.

EUSEMUM PRAEFATIO IN LIBROS SALOMONIS.

Jungat epistola, quos jungit sacerdotium; immo charta non dividat, quos Christi necit amor. Cochranianos in Osee, Amos, Zachariam, Malachiam, quos poscitis, scripsissem, si licuisset pro valentinæ. Mititiss salatia sumptum; notarios nostros et librarios sustentatis, ut vobis potissimum nostrum desudet ingenium. Et ecce ex latere frequens turba diversa poscentium, quasi aut æquum sit me, vobis osurientibus, aliis laborare, aut in ratione dati et accipite, cuiquam præter vos, obnoxius sim. Itaque longa ægrotatione fractus, ne penitus hoc anno reliquerem, et apud vos manus esse, triidui opus nominis vestro consecravit, interpretacionem videret trium Salomonis voluminum, quas Hebraei Parabolæ, Vulgata enim editio Proverbia vocat; quem graece Ecclesiasten, latine Concionatorem possumus dicere; quod in nostra lingua vertitur Canticum canticorum. Fertur et Panerelos Jesu filii Sirach liber, et alius pseudepigraphus, qui Sapientia Salomonis inscribitur. Quorum priorem, hebraicum reperi, non Ecclesiasticum, ut apud Latinos, sed Parabolæ prænotatum, cui juncti erant Ecclesiastes et Canticum canticorum; ut similitudinem Salomonis, non solum librorum numero, sed etiam materiarum genere coquaret. Secundus apud Hebraeos nusquam est, quin et ipse stylus graecam elo-

שיר השירים — קהלת — משלי

quentiam redolet; et nonnulli scripturam veterum hunc esse Judæi Philonis affirmant. Sicut ergo Judith, et Tobia, et Machabeorum libros legit quidem Ecclesia, sed eos inter canonicas Scripturas non recepit; sic et hæc duo volumina legat ad edificationem plebis, non ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam. Si qui sane septuaginta interpretum magis editio placeat, habet eam a nobis olim emendatam. Neque enim nova sic curdus, ut vetera destruamus. Et tamen cum diligentissime legerit, sciat magis nostra scripta intelligi, quæ non in tertium vas transfusa coacerant, sed statim de prelo purissimæ commendata testæ, suum saporem servaverint.

AD PAULAM ET EUSTOCHIUM IN TRANSLATIONEM ISALÆ EX HEBRAICA
VERITATE, EUSEMUM PRAEFATIO.

Nemo cum prophetas versus viderit esse descriptos, metro eos existimet apud Hebraeos ligari, et aliquid simile habere de Psalmis et operibus Salomonis; sed quod in Demosthene et Tullio solet fieri, ut per cola scribantur et comata, qui utique prosa, et non versus conscripserunt. Nos quoque utilitati legentium providentes, interpretationem novam, novo scribendi genere distaximus. Ac primum de Isaiâ sciendum, quod in sermone suo disertus sit, quippe ut vir nobilis et urbana eloquentie, nec habens quidquam in eloquio rusticitatis admistum. Unde accidit ut præ ceteris florem sermonis ejus translatio non poterit conservare. Decidit etiam hoc adficiendum, quod non tam propheta dicendus sit, quam evangelista. Ita enim universa Christi Ecclesieque mysteria ad liquidum proscutus est, ut non potes eum de futuro vaticinari, sed de præteritis historiâ texere. Unde concipio noluisse tunc temporis septuaginta interpretes fidei suæ sacramenta perspicue Ethnicis proferre, ne sanctum canibus, et margaritis porcis darent; quæ cum hanc editionem legeritis, ab illis animalavertetis abscondita. Nec ignoro quanti laboris sit prophetas intelligere, nec facile quæpiam posse judicare de interpretatione, nisi intellexerit antequam legerit, nos quoque patere moribus plurimum, qui stimulantè invidia, quod conseqi non valent, despiciunt. Sciens ergo et prudens in flammam mitto manum; et nihilominus hoc a fastidiosis lectoribus precor, ut quomodo Græci post septuaginta translators Aquilam et Symmachum et Theodotionem legant, vel ob studium doctrine suæ, vel ut Septuaginta magis ex collatione eorum intelligant, sic et isti sallem unum post priores habere diligenter interpretem. Legani prius, et postea despiciant, ne videantur, non ex iudicio, sed ex adii præsumptione ignorata damnare. Prophetavit autem Isaias in Jerusalem, et in Judea, necdum decem tribubus in captivitate ductis, ac de utroque regno, nunc commistim, nunc separatim texti oraculum. Et cum interdum ad præsentem respiciat historiâ, et post Babyloniæ captivitatem reditum populi significet in Judam, tamen omnis ejus cura de vocatione gentium, et adventu Christi est. Quem quanto plus amatis, o Paula et Eustochium, tanto magis ab eo petite, ut pro obtractatione presentis, qui me indesinerenter assiduè lamant, ipse mihi mercedem restituat in futuro, qui scit me ob hoc in peregrina lingue eruditione sudasse, ne Judæi de falsitate Scripturarum ecclesis ejus diutius insultarent.

EUSEMUM IN JEREMIAM PRAEFATIO.

Jeremias propheta, cui hic prologus scribitur, sermone quidem apud Hebraeos Isaiâ et Osee et quibusdam aliis prophetis videtur esse rusticior, sed sensibus par est, quippe qui eodem spiritu prophetaverit. Porro simplicitas eloqui, a loco et in quo natus est, accidit. Fuit enim Anathothites, qui est usque hodie viculus, tribus ab Ierosolymis distans millibus, sacerdos ex sacerdotibus, et in matris utroque sanctificatus, virginitate sua evangelicum virum Christi Ecclesie dedicans. Hic vaticinari exorsus est puer, et captivitate urbis atque Judææ, non solum spiritu, sed et oculis carnis inlucitus est. Jam decem tribus Israel Assyrii in Modos transtulerant; jam terras earum, colonie gentium possidebant. Unde in Juda tantum, et in Benjamin prophetavit; et civitatis suæ ruinas quadruplici placit alphabeto, quod nos mensurae metri versusque reddidit. Præterea ordinem visionum, qui apud Græcos et Latinos omnino confusus est, ad pristinam fidem correximus. Librum autem Baruch notarii ejus, qui apud

Hebræos nec legitur nec habetur, prætermisimus; pro his omnibus maledicta ab æmulis præsolantes, quibus me necesse est per singula opuscula respondere. Et hoc patior, quia vos me cogitis. Cæterum ad compendium mali, rectius fuerit modum furoris silentio nec ponere, quam quotidie novi aliquid scriptantem, invidiorum insaniam provocare.

EUSEDEM IN EZECHIELEM PREFATIO.

Ezechiel propheta cum Joachim rege Juda captivus ductus est in Babylonem, ibique is qui cum eo captivi fuerant, propheta vit, penitentibus quod ad Jeremiam vaticinium se ultro adversarius tradidissent, et vident adhuc urbem Ierosolymam stare, quam ille casuram esse prædixerat. Trigesimo autem ætatis sue anno, et captivitas quinto, exorsus est ad concipiendos loqui. Et eodem tempore, licet posterior, hic in Chaldaea Jeremias in Judæa prophetaverat. Sermo ejus nec satis disertus, nec admodum rusticus est; sed ex utroque medio temperatus. Sacerdos et ipse fuit, sicut Jeremias, vaticinium et finem magnis habens obscuritatibus involuta. Sed et Vulgata ejus editio non nullum distat ab hebræico. Unde non satis miror quid causæ extiterit, ut si eosdem in universis libris habemus interpretationem, in aliis eadem, in aliis diversa transtulerint. Legite igitur et hunc juxta translationem nostram, quoniam per cola scriptus et comata, manifeste legitibus sensum tribuit. Si autem amici mei et hunc subsannaverint, dicite eis quod nemo eis compellat ut scribant. Sed veror nec illud eis eveniat quod græce significatus dicitur, ut venter, quod est, manducantes sanna.

EUSEDEM IN DANIELEM PREFATIO.

Danilem prophetam juxta septuaginta interpretes, Domini Salvatoris Ecclesie non legunt, utentes Theodotionis; et hoc cur accidit, nescio. Sive enim quia sermo chaldaicus est, et quibusdam proprietatibus a nostro eloquio discrepat, noluerunt septuaginta interpretes easdem linguas nec in translatione servare; sive sub nomine eorum ab alio nescio qui non satis chaldaicam linguam sciente, editus est liber; sive aliud qui causæ extiterit ignorans; hoc unum affirmare possum, quod multum a veritate discordet, et recto judicio repudiatus sit. Sciendum quippe est, Danielem maxime et Esdram, hebræicos quidem litteris, sed chaldaice sermone conscriptos, et unam Jeremias peritipen. Job quoque cum arabica lingua plurimum habere societatem. Denique et ego adolescentulus, post Quintilian et Tullii lectionem ac flores rhetoricos, cum me in lingua hujus pistrinum reclusissem, et multo sudore, multoque tempore vix copissem anhelantia stridentiaque verba resonare, et quasi per cryptam ambulans, rarum desuper lumen aspicerem, insepse novissime in Danielem, et tanto tædio affectus sum, ut desperatione subita omnem laborem veterem voluerim contemnere. Verum adhortante me quodam Hebræo, et illud mihi crebris in sua lingua ingerente: Labor improbus omnia vincit; et qui mihi videbar sciolus, inter Hebræos copii rursus esse dissipulus chaldaicus. Et ut verum fatear, usque ad præsentem diem magis possum sermonem chaldaicum legere et intelligere, quam sonare. Hæc idcirco retro, ut et difficultatem vobis Danielem ostenderem; qui apud Hebræos nec Suzzanne habet historiam, nec huncum trium puerorum, nec Belis draconice fabulas, quas nos quia in toto orbe dispersum sunt, veru anteposito, easque jugulante, subjucimus, ne videremur apud imperitos magnam partem voluminis, detruncasse. Audivi ego quemdam de præceptoribus Judeorum, cum Suzzanne deriderat historiam, et a græco nescio quo eam diceret esse confictam, illud opponere quod Origen quoque Africanus opposuit, etymologias has*, de græco sermone descendere. Cujus rei non intelligentiam eum, illico peras; et a lentisco, in lentem te comminat angelus; vel non lente peras, ut lentus, id est flexibilis ducaris ad mortem; sive aliud quid ad arboris nomen conveniens. Deinde tantum fuisse otii tribus pueris cavillabatur, ut in camino æstantis incendii metro luderent, et per ordinem ad laudem Dei omnia elementa provocarent, aut quod miraculum, divinaque inspirationis indicium,

* Φωσφωδερρί. — 2 *Από τῆς ἀρχῆς ἀρχῆς, καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἀρχῆς.

vel draconem interfectum offa picis, vel sacerdotum Belis machinas deprehensas, quam magis prudentia solertis viri quam propheta! essent spiritu perpetrata? Cum vero ad Habacuc venirem, et de Judæa in Chaldaeam rapum discophorum lecitaret, quærebatur exemplum ubi legissimus in toto veteri Testamento quemquam sanctorum gravi volasse corpore, et in puncto horæ tanta terrarum spatia transisse, cui cum quidam e nostris satis ad loquendum promptum, et Ezechielem adduxisset in medium, et diceret eum de Chaldaea in Judæam fuisse transtulatum, derisit hominem; et ex ipso volumine demonstravi Ezechielem in spiritu se vidisse transpositum. Denique et Apostolum nostrum, videlicet in scriptura credidit virum, et qui legem ab Hebræis didicisset, non fuisse ausum affirmare se raptum in corpore, sed dixisse: Sive in corpore, sive extra corpus nescio, Deus scit. His et talibus argumentis apocryphas in libro Ecclesie fabulas arguebat. Super qua re lectoris arbitrio judicium derelinquens, illud admoneo, non haberi Danielem apud Hebræos inter prophetas, sed inter eos qui hagiographa conscripserunt. In tres squidem partes omnia ab eis Scriptura dividitur; in legendam, in prophetas, et in hagiographa, id est in quinque, et octo, et in undecim libros; de quo non est hujus temporis discretere. Quæ autem ex hoc propheta, immo contra hunc librum, Porphyrius objicit: testes sunt Methodius, Eusebius, et Apollinaris, qui multis versum millibus ejus vesania respondentes, nescio an curioso lectori satisfecerint. Unde obscuro vos, o Paula et Eustochium, fundatis pro me ad Domini preces, ut quædam in hoc corpusculo sum, scribita quædam gratum vobis, utile Ecclesie, dignum postulo. Præsentibus quippe judicis oblatrionum non satis movere, qui in utraque partem, aut amore labuntur, aut odio.

EUSEDEM IN XII PROPHETAS PREFATIO.

Non est idem ordo duodecim prophetarum apud Hebræos, qui est apud nos. Unde secundum id quod ibi legitur, hic quoque dispositi sunt. Osee commaticus est, et quasi per sententias loquens. Joel planus in principiis, in fine obscurior. Et usque ad Malachiam, habent singuli proprietates suas; quem Esdram scribam, legisque doctorem, Hebræi autunt. Et quia longum est nunc de omnibus dicere, hoc tantum vos, o Paula et Eustochium, admonitas volo, unum librum esse duodecim prophetarum, et Osee synchronum Iesæ, Malachiam vero Aggai et Zachariae fuisse temporibus. In quibus autem tempus non præferat in titulo; sub illis eos regibus prophetasse, sub quibus et hi qui ante eos habent titulos prophetaverunt.

EUSEDEM IN EVANGELISTAS AD DAMASUM PREFATIO.

Novum opus me facere cogis ex veteri, ut post exemplaria Scripturarum tinto orbe dispersa, quasi quidam arbor sitodeam, et quia inter se variant, quæ sunt illa quæ cum græca consentiant veritate decernam. Plus labor, sed periculosus præsumptio, judicare de cæteris, ipsum ad omnibus judicandum; sensu mutare linguam, et cænescentem jam mundum ad initia retrahere parvulorum. Quis enim doctus pariter vel indoctus, cum in manus voluminum assumpserit, et a saliva quam semel imbibit, videtur discrepare quod lectit, non statim erumpat in vocem, me falsarium, me clamitans esse sacrilegum, qui audeam aliquid in veteribus libris addere, mutare, aut mutata, corrigimus? Neque vero ego de veteri disputo Testamentum, quod a septuaginta senioribus in græcum linguam versum, tertio quædam ad nos usque pervenit. Non quæro quid Apollia, quid Symmachus sapiant, quare Theodotum inter novos et veteres medium incedat. Sit illa vera interpretatio quam Apostoli probaverunt. De novo nunc loquor Testamentum, quod græcum esse non dubium est, excepto Apostolo Matthæo, qui primus in Judæa Evangelium CHRISTI hebraicis litteris edidit. Hoc

certe eum in nostro sermone discordat, et in diversos rivulorum tramites ducit, unde de fonte querendum est. Prætermittit eos codices quo a Luciano et Hesychio nuncupatos, paucorum hominum asserit perversa contentio; quibus utique nec in toto. Veteri instrumento post septuaginta interpretes emendare quid licuit, nec in novo profuit emendasse, cum multarum gentium lingua Scriptura ante translata doceret falsa esse qua addita sunt. Igitur hæc præsentis Præfationis pollicetur quatuor tantum Evangelia, quorum ordo est iste: Matthæus, Marcus, Lucas, Joannes, Codicum græcorum emendata collatione, sed veterum, quæ ne multum a lectionis latinæ consuetudine discrepant, ista calamo temperavimus, in his tantum qua sensum videbantur mutare correctis, reliqua manere patereunt ut fuerant. Canones quoque, quos Eusebius Caesariensis episcopus Alexandrinus secutus Ammonium, in decem numeros ordinavit, sicut in greco habentur, expressimus. Quod si quis de curiosis voluerit nosse, quæ in Evangelis, vel eadem vel vicina, vel sola sint, eorum distinctione cognoscat. Magnus siquidem hic in nostris codicibus error invenit, dum quod in eadem re alius Evangelista plus dixit, in alio qua minus putaverit, addiderunt. Vel dum eundem sensum aliter expressit, ille qui unum et quatuor primum legerat, ad ejus exemplum ceteros quoque existimaverit emendandos. Unde accidit ut apud nos mixta sint omnia, et in Marco plura Lucæ atque Matthæi. Rursum in Matthæo plura Joannis et Marci, et in cæteris reliquorum quo aliis propria sunt, inveniuntur. Cum itaque canones legeris cui subjecti sunt, confusions errore sublato, et similia omnium scies, et singulis sua quoque restitues. In canone primo concordant quatuor: Matthæus, Marcus, Lucas, Joannes; in secundo tres: Matthæus, Marcus, Lucas; in tertio tres: Matthæus, Lucas, Joannes; in quarto tres: Matthæus, Marcus, Joannes; in quinto duo: Matthæus, Lucas; in sexto duo: Matthæus, Marcus; in septimo duo: Matthæus, Joannes; in octavo duo: Lucas, Marcus; in nono duo: Lucas, Joannes; in decimo, propria quique qua non habentur in aliis, ediderunt. Singulis vero Evangelis, ut a incipiens usque ad finem liberorum, dispar numerus accessit. Hic nigro colore descriptus, sub se habet alium ex misro discordantem numerum, qui ad decem usque procedens, indicat prior numerum in quo sit canone requirendus. Cum ergo aperio codices, verbi gratia, illud sive illud capitulum scire volueris cujus canonicus sit, statim ex subjecto numero docteris, et recurrans ad principia, in quibus canonicus est distincta congeries, eodemque statim canone ex titulo frontis invenit, illum quem quærebas numerum, ejusdem Evangeliste qui et ipse ex inscriptione signatur, invenies, atque et vicino ceterorum tramitibus inspectis, quos numero e regione habeat, annotabis; et cum scieris, recurras ad volumina singulorum, et sine mora reperitis numeris et cum signaveras, reperies et loca in quibus vel eadem vel vicina dixerunt. Sciendum tamen, ne quis ignarus ex similitudine numerorum error involvat, quod sicuti in subnotatione canonum distinctorum, in canone quolibet tres Evangelista bis, ter vel quater, aut etiam amplius eundem numerum per ordinem habuerit annotatum, et quartus e contrario, discrepantes; quod illi tres illi in eo loco semel dixerint, et quartus toties in corpore voluminis sui ponat, quoties diversi numeri in ejus canone possit standi contra predictorum numerum continuatas similitudines. Item si in uno quolibet eorum aut etiam duobus idem in canone numerus bis, ter, et quater, aut eo amplius reperitur in ordine collocatus, et dispersus inveniatur in cæteris, dubium non erit, quin in quod illius illorumve canonicus numerus bis terque repetitum ab his in volumine semel dictum esse ostendit, alter alteris eorum toties uno atque eodem sensu locutum, quoties præterierit in numerorum annotatione distantiis. Et hoc in omnium novem canonum collatione scribatur. Cæterum in decimo quoniam propria singulorum tantummodo continentur non potest contra id comparatio esse quod solum est. Opto ut in Christo valeas, et memineris mei, Papa beatissime.

EJUSDEM EX CATALOGO SCRIPTORUM ECCLESIASTICORUM.

Paulus Apostolus, qui ante Saulus, extra numerum duodecim Apostolorum, de tribu Benjamin et oppido Judæe Gischalis fuit, quo a Romanis capto, cum parentibus suis Tarsum Ciliciæ commigravit, a quibus ob studia legis missus Ierosolimam, a Gamaliele viro doctissimo, cujus Lucas meminit, eruditus est.

Cum autem interfuisset neci martyris Stephani, et acceptis a pontifice templi epistolis, ad persurgendos eos qui Christo crederant, Damascus pergere, revelatione compulsus ad idem, qui in actibus Apostolorum scribitur, in vas lectionis de persecutore translatus est. Cumque primum ad prædicationem ejus Sergius Paulus proconsul Cyprî crederisset, ab eo, quod eum Christi fides subegerat, sortitus est nomen Paulus; et juncto bis Barnaba, multis vrbibus peragratis, revertentibus Ierosolimam, a Petro, Jacobo et Joanne, Gentium Apostolorum ordinatur. Et qui in Actibus Apostolorum plenissime de ejus conversione scriptum est, hoc tantum dicam, quod post passionem Domini vigesimo quinto anno, id est secundo Nerone, eo tempore quo Festus procurator Judææ successit Felici, Romam venit, mittitur, et biennium in libera maneris custodia, adversus Judæos de adventu Christi quotidie disputavit. Sciendum autem in prima satisfactione (necdum Nerone imperio roborato, nec in tanta erumpente seclera, quando, vix eo narrat historie) Paulum a Nerone dimissum, in quoque partibus in Occidentis quoque partibus prædicavit, sicut ipse scribit in secunda epistola ad Timotheum (eo tempore quo et passus est, de vinculis dictat epistolam): In prima me satisfactione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt; non eis imputetur. Dominus autem mihi affuit, et confortavit me, ut per me prædicatio completeret, et audirent omnes gentes; et liberatus sum de ore leonis. Manifestissime leonem propter crudelitatem, Nerone significans, et in sequentiis: Liberatus sum de ore leonis. Et statim: Liberavit me Dominus ab omni opere malo, et salvavit me in regnum suum celeste, quod scilicet præsens bis sentiret imminere martyrium. Nam et in eadem epistola præmiserat: Ego enim jam immolatur, et tempus resolutionis meæ instat. Hæc ergo decimo quarto Neroneis anno, eodem die quo Petrus, Romæ pro Christo capite truncatus, sepultus est, in via Ostiensi, anno post passionem Domini trigesimo septimo, Scripsit autem novem ad septem Ecclesiæ epistolas, ad Romanos unam, ad Corinthios duas, ad Galatas unam, ad Ephesios unam, ad Philippenses unam, ad Colossenses unam, ad Thessalonicenses duas. Præterea ad discipulos suos, Timotheo duas, Tito unam, Philemonem unam. Epistola autem quæ fertur ad Hebræos, non ejus creditur, propter styli sermonisque distantiã; sed vel Barnabæ juxta Tertullianum, vel Lucæ Evangelistæ juxta quosdam, vel Clementis Romane postea Ecclesiæ episcopi, quem aini sententias Pauli proprio ordinasse et ornasse sermone; vel certe qua Paulus scribebat ad Hebræos, et propter invidiam sui apud eos nominis, titulum in principio salutationis amputaverat, scripsit aut Hebræis Hebræis hebraice, id est suo eloquio disertissime, ut ea que eloquentur scripta fuerant in hebræo, eloquentius verteretur in græcum, et hanc causam esse, quod a cæteris Pauli epistolis discrepare videatur. Legunt quidam et ad Laodicenses, sed ab omnibus exploditur.

EJUSDEM EX CATALOGO SCRIPTORUM ECCLESIASTICORUM.

Jacobus, qui appellatur frater Domini, cognomine Justus, ut nonnulli existimant, Joseph, ex alia uxore, ut autem mihi videtur, Mariæ sororis matris Domini, cujus Joannes in libro suo meminit, filius, post passionem Domini, statim ab Apostolis Ierosolymorum episcopus ordinatus, unum tantum scripsit epistolam, quæ de septem catholicis est; quæ et ipsa ab alio quodam sub nomine ejus edita asseritur, licet paulatim tempore procedente obtinerit auctoritatem. Hæresisque vicinus apostolorum temporum, in quinto commentario libro de Jacobo narrans, ait: Successit Ecclesiæ Ierosolymæ, post Apostolos, frater Domini Jacobus, cognomine Justus; nulli siquidem Jacobi vocabantur. Hic de utero matris sanctus fuit, vinum et sicaram non bibit, carnem nullam comedit, nunquam attensus est, nec unctus unguento, nec usus balneo; huic soli licitum erat ingredi Sancta sanctorum; siquidem vestibus laneis non utebatur, sed lineis, solisque ingrediebatur templum; et fixis genibus, pro populo deprecatur, in tantum ut canelorum duritiem transisse ejus genua crederentur. Dicit et alia multa, quæ enumerare longum est. Sed et Josephus in vigesimo libro antiquitatum refert, et Clemens in septimo, mortuo Festo, qui Judæam regebat, missum a Nerone esse successorem ejus Albinum; qui cum necdum ad provin-

ciam pervenisset, Ananus, inquit, pontifex adolescens, Anani filius, de genere sacerdotali, accepta occasione¹, concilium congregavit, et compellens publice Jacobum ut Christum Dei filium denegaret, contradicentem lapidari iussit: qui cum præcipitatus de pinnâ templi, contractis cruribus, adhuc semivivus tendens ad cœlum manus diceret: Domine, ignosce eis, quod enim faciunt, nesciunt, fullonis fuste quo aeda vestimenta extorqueri solent, in cerebro percussus interiit. Tradit item Josephus, tantæ eum sanctitatis fuisse et celebritatis in populo, ut propter ejus necem, credulum sit subversam esse Ierosolytam. Hic est de quo Paulus Apostolus scribit ad Galatas: Altam autem Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini. Et Apostolorum super hoc crebris Acta testantur. Evangelium quoque quod appellatur secundum Hebraeos, et a me nuper in græcum latinumque sermonem translatum est, quo et Origenes sæpe utitur, post resurrectionem Salvatoris refert: Dominus autem cum didisset sindonem servo sacerdotis, ivit ad Jacobum et apparuit ei. Juraverat enim Jacobus se non comesturum panem ab illa hora, qua liberat calicem Domini, donec videret eum resurgentem a mortuis. Rursusque post paululum: Afferte, ait Dominus, mensam et panem. Statimque additur: Tulit panem, et benedixit, ac fregit, et dedit Jacobo Justo, et dixit ei: Frater mihi, comede panem tum, quia resurrexit Filius hominis a dormientibus. Triginta itaque annos Ierosolyms rexit Ecclesiam, id est usque ad septimum Neronis annum, et juxta templum, ubi et præcipitatus fuerat, sepultus est. Titulum usque ad obsequium Titi et ultimam Hadriani notissimum habuit. Quidam e nostris in monte Oliveti eum conditum putant; sed fasa eorum opinio est.

EJUSDEM EX CATALOGO SCRIPTORUM ECCLESIASTICORUM.

Simon Petrus filius Jone, provincia Gallilee, vico Bethsaida, frater Andreæ Apostoli, et princeps Apostolorum, post episcopatum Antiochenis Ecclesie, et prædicationem dispersionis eorum qui de circumcissione crederant, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia, et Bithynia, secundo Claudii anno ad expugnandum Simonem Magum Romanam pergit, ibique viginti quinque annis cathedram sacerdotalem tenuit, usque ad ultimum annum Neronis, id est decimum quartum. A quo et affixus cruci, martyrio coronatus est, capite ad terram verso, et in sublime pedibus elevatis, assensens se indignum ut sic crucifigeretur ut Dominus suus, Scripsit duas epistolas, quæ catholicæ nominantur; quarum secunda a plerisque ejus esse negatur, propter styli cum priore dissonantiam. Sed et Evangelium juxta Marcum, qui auditor ejus et interpres fuit, hujus dicitur. Libri autem et quibus unus Actorum ejus inscribitur, alius Evangelii, tertius Prædicationis, quartus Apocalypsis, quintus Judici, inter apocryphas Scripturas reputantur. Sepultus Romæ in Vaticano juxta viam Triumphalem, totius urbis veneratione celebratur.

EJUSDEM EX CATALOGO SCRIPTORUM ECCLESIASTICORUM.

Judas frater Jacobi, parvam quidem, quæ de septem Catholicis est, epistolam reliquit. Et quia de libro Enoch, qui apocryphus est, in e assumit testimonium, a plerisque rejicitur; tamen auctoritatem vetustate jam et usu meruit, et inter sanctas Scripturas computatur.

¹ Ἀναγγελία.

PROLEGOMENA IN SACRAM SCRIPTURAM

(AUCTORE MENOCHIO).

CAPUT PRIMUM.

De nominibus sacra Scriptura.

Variis nominibus appellari solet sacra Scriptura. Præcipua sunt *sacra Litteræ, sacra Scriptura, Scriptura, Biblia, Testamentum, Instrumentum*. Dicuntur *sacra Litteræ* tum ratione auctoris, tum argumenti; ille enim Deus est, qui est ipsa sanctitas: hoc autem pariter sacrum est et sanctum, quia idem Deus, et quæ ad illum aliqua ratione referuntur, qualis sunt ea quæ credenda proponuntur, et quæ ad Sacramenta spectant et religionem, et quæ ad mores sancte et juxta divina legis præscriptum instituendos. Eadem ratio est cur *sacra Scriptura* dicantur, aut *sancta*, ut illas appellat D. Paulus ad Rom. 1. 2: *Quod ante promiserat, inquit, per prophetas suos in Scripturis sanctis*. Frequenter tamen sine addito *Scriptura* tantum dicitur, aut *Scriptura*, ut Psal. 86. 6: *Domini narrabit in Scripturis*; et Joan. 2. 22: *Crediderunt Scriptura*. Appellatur etiam sacra Scriptura *Biblia*, quæ vox, licet cujusvis generis libros significare possit, tamen facta est quasi proprium nomen sacrorum voluminum, propter gloriam excellentiam. Sicut eas appellavit S. Chrys., homil. 9. ad Colossens., cum ait: *Comparete vobis βιβλια medicamenta anime*, seu, ut in græco est: *αρχη βιβλια φαρμακα της ψυχης*. Sic in præfatione Ecclesiasticis dicitur, *αρχη βιβλια Testamentum* dicitur eodem sacra Litteræ: primo quia generatim Dei mentem ac voluntatem nobis testantur; secundo quia spectantur varia Dei cum hominibus fœdera, pactaque de terroris coelestibusque bonis, de præceptorum et ceremoniarum suarum observatione, premio ac pena certo ac firme patofaciunt ac constantur; tertio quia spectantur item in hisce libris Deus haurientem legat hominibus tanquam filius. Sic Matth. 23. 34, ubi latine habemus: *Possidete paratum vobis regnum, græce est παρασκευασται, hæreditate possidite*, et D. Paul. ad Coloss. 3. 24: *A Domino, inquit, accipietis retributionem hæreditatis*. Tandem a Patribus Tertulliano, Hieronymo, Cassiano, et aliis, *Instrumentum* appellatur sacra Scriptura, aut *divinum, sacrum Instrumentum*, cujus nominis ratio esse potest; primo quia nos instruit, juxta Davidis votum, cujus est illa vox in Psal. 118. 27: *Viam justificationum tuarum instrue me*, et dictum S. Pauli, II. ad Timoth. 2. 15, cum ait: *Quæ (sacra nimirum Litteræ) te possunt instruere ad salutem*; secundo quia instrumenta dicitur scripturae quæ in pactis conventisque ac rebus omnibus, quas valde certas, ratas, firmasque esse oportet, authentice docent et instrunt: in Scripturis autem maximum est et præstantissimum hic authentica certitudinis modus; tertio quia Deus utitur sacris Litteris tanquam instrumento quo nos sui cognitione et amore, salutaribusque vitæ præceptis imbuat.

CAPUT II.

Quinam sint libri, ex quibus sacrorum Bibliorum volumen consistit.

Duplex est sacrorum librorum veteris Testamenti catalogus. Judæis alter, aut christiatis. Judæicus tempore Esdræ, vel ab ipso Esdra, vel a concilio sacerdotum cui ipse interfuit, confectus est. In isto catalogo hi libri continentur: Pentateuchus Moysi, liber Josue, Judicum, Ruth, Regum quatuor, Paralipomenon duo, Esdræ duo, Job, Psalterium centum quinquaginta Psalmorum, Pro-

Sacra Litteræ

Sacra Scriptura

Scriptura

Biblia.

Testamentum.

Instrumentum.

Catalogus Bibliorum juxta Judæos.

verbia. Ecclesiastes, Canticum canticorum, Propheta majores quatuor, Propheta minores duodecim. An vero liber Esther in hoc catalogo enumeratus fuerit, inter auctores est dissensio; alii enim affirmant, alii negant. Catalogus christianus, auctoritate Innocentii confectus, præter libros jam enumeratos continet etiam hos: Tobiam, Judith, Esther, Sapientiam, Ecclesiasticum, Baruch, et duos libros Machabæorum. Porro omnes hi libri, tam qui priore Hebræorum, quam posteriori christianorum, catalogo comprehenduntur, canonici sunt, et inter sacras Scripturas numerantur, quemadmodum definit Conc. Trid., sess. 4, statim initio, ut de aliis Conciliis nihil dicamus, aut Patribus qui idem senserunt et tradiderunt.

Libri ad Novum Testamentum spectantes his verbis ab eodem concilio recensentur, loco indicato. Quatuor Evangelia, secundum Matheum, Marcum, Lucam, et Joannem; Actus Apostolorum a Luca evangelista conscripti; quatuordecim Epistolæ Pauli apostoli, ad Romanos, duas ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesos, ad Philippenses, ad Colossenses, duas ad Thessalonicenses, duas ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos; Petri apostoli duæ; Joannis apostoli tres; Jacobi apostoli una; Judæ apostoli una; et Apocalypsis Joannis apostoli.

CAPUT III.

An, præter hos, aliquid fuerint alii quando sacri libri, qui perierint.

Respondeo fuisse plures, qui variis sacrarum Scripturnarum locis memorentur, quos Serarius, in Prolegomenis, c. 8, q. 14, recenset. Primus, *liber Beliorum Domini*, num. 21. 44; secundus, *liber Justorum*, seu *liber Bæti*, Josue 10. 43, et II. Reg. 4. 18; tertius, *liber Verborum* seu rerum gestarum Salomonis, III. Reg. 41. 44; quartus, *liber Verborum regum Israel*, III. Reg. 48. 49; quintus, *liber Verborum regum Juda*, ib. n. 49; sextus, *Samuelis libri*, I. Paral. c. ult., septimus, alius quidam ejusdem, *Samuelis libri*, I. Reg. 10. 25; octavus, *Nathanis*, I. Paral. 29. 29, et II. Paral. 9. 29, nonus, *Gad propheta*, ib.; decimus, *Athia propheta*, III. Reg. 44. 48, et apertius II. Paral. 9. 29, in *libris Athia propheta*; undecimus, *Addo propheta*, II. Paral. 9. 29; duodecimus, *Jehu propheta*, II. Paral. 20. 34; decimus tertius, *Chozai propheta*, II. Paral. 33. 19; decimus quartus, *Salomonis tria milia parabollarum*, III. Reg. 4. 32; decimus quintus, *ejusdem Cantica quinque et mille*, III. Reg. 4. 32; decimus sextus, *ejusdem Physica de plantis, jumentis, volucris, etc.*, ib.; decimus septimus, *liber Enoch*, ut ex Jude epistola, S. Aug. lib. de Civit. 23, colligit, et I. 48, c. 18, alique; decimus octavus, *Epistola Etlia propheta*, quam ad Regem Israelis misit, II. Paral. 21. 12; decimus nonus, *Jeremia descriptiones*, II. Mach. 2. 4; vigesimus, *J. Hircani liber dierum*, I. Mach. ult. n. 24.

Notandum probabiliter dici posse, si non omnes enumeratos, certo aliquos, fuisse canonicos et auctoritatis divinæ, ac eos præsertim qui non simpliciter citantur, sed cum elogio, et titulo propheta. Vide Serar. in Proleg., c. 8, q. 15, et Bonfr. in Præloquis ad Scripturnam, c. 6, sect. 3, § et 5. Qua vero ratione hi libri perierint non facile possumus divinare. Videntur tamen intercidisse primo, eorum qui eos custodiebant negligentia, quo modo parum abfuit quin ipse liber Legis Moses, hoc est, Deuteronomium periret, quod sub Josia inventum narratur, IV. Reg. 22. 8; secundo, aliquorum impietate et malitia, quo modo Joachim Jeremia propheta librum scapello scidit, et in ignem projecit, ut habemus Jerem. c. 36, n. 23; tertio, divina voluntate, ob peccata Judæorum, quemadmodum tabulas legis, digito suo scriptas, Mose confringi voluit, Exod. 32. 16.

Catalogus Bibliorum sacri Christianorum.

Catalogus Bibliorum novi Testamenti.

Catalogus sacrarum Scripturnarum qui extant.

An omnes enumerati libri fuerint canonici.

Quomodo perierint.

Non est hoc loco prætereunda antiquorum opinio, qui tradiderunt divinos omnes libros, capta Jerusalem a Nabuchodonosor, temploque incenso, perisse; soluta vero captivitate eodem ab Esdra ex memoria fuisse restitutos. Ita veteres aliqui Patres tradiderunt. Sed hanc opinionem recentiores, qui aiunt Esdras libros sacros in meliorem tantum ordinem redegit, a mendis expurgasse, et characterem mutasse, ne cum Samaritanis conveniret; non verò penitus Biblia restituisse. Vide Per. Præfat. in Gen.; Bellarm. Controv., tom. 4, l. 20, c. 1; Bonfr. in Præloquis, c. 6, sect. 8; Serar. Proleg., c. 22, q. 1.

An Eodem restituerit libros scripturam qui perierunt.

CAPUT IV.

Quisnam sit sacre Scripturæ auctor primarius, quis instrumentarius.

Primarius sacrarum librorum auctor est ipse Deus, cujus instrumenta fuerunt homines quorum opera et manu dignata est ut princeps illa causa Deus. Haque S. Paulus, II. ad Tim. 3. 16, Scripturam divinitus inspiratam appellat; et D. Petrus, ep. 2, c. 1, 21: *non volentes inquit, allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati (rezevenci locuti sunt sancti Dei homines);* et rursus S. Paulus ad Hebr. 1. 4. *Multi fariam*, inquit, *multisque modis locutus est Deus olim per prophetas*, qui amanuenses quidam Dei fuerunt, intelligentes tamen quæ illis suggerebat Spiritus, et qui dictabat excipientes, nimirum *calami scribe velociter scribentis*. Psal. 44. 2.

Scripturæ auctor Deus.

Itaque non audiendi hæretici Anomæi, qui, ut tradit Epiphanius hæresi 76, contendebant ab auctoribus Bibliorum interdum nonnulla scripta fuisse secundum hominem, in quibus aut memoria haberentur, aut minus certa scriberent. Nec etiam illi audiendi qui sacros hosce auctores vera quidem semper scripsisse dixerunt, nonnulla tamen in his esse, quæ Spiritus Sancti majestate et peculiari illa directione digna non sint, ut v. g., quod dicitur II. ad Timoth., 4. 43, de penula relicta Troade, aut de cane Troiæ caudam movente. Tob. c. 11. 9. Alioqui si vel nimirum aliquid sit in Scriptura quod sine directione illi scriptum sit, jam etiam de aliis dubitare poterimus, sicque tota Scripturam vacillare auctoritas *ideoque et fides nostra*, ut ait D. August., 1, de doctrina christiana, 2. 87. Nec tamen quis videtur minuitura, sua carent utilitate, si cum majoribus conjungantur; ac proinde nec divina majestate indigna censi debent. Vide Serar. in Proleg., c. 4; Bonfr. in Præloq., c. 8.

Etiam nonnulla sunt hæretici, quæ in Scripturis habentur, a Deo non auctores.

CAPUT V.

Quisnam sacrarum Bibliorum fatis.

Finis remotus est divina gloria, et nostra felicitas. *Hæc*, inquit S. Joan., c. 20. 31, *scripta sunt ut credatis quia Jesus est Christus Filius Dei, et ut credentes vitam habeatis*. Finis propinquus, sed generalis, est partim Dei cognitio, potissimum supernaturalis; partim vero, et præcipuo, ejusdem amor, et amor proximi. Finis vero particularis, qui ad generalem conducit, varius est, et ab Apostolo ad quatuor quasi capita revocatur, hoc est, ad doctrinam, redargutionem, correctionem, et eruditionem, cum ait II. ad Tim., 3. 16, 47: *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus*. Pertinent autem priora duo ad dogmata, cum et vera docentur, et falsa redarguntur; posteriora duo ad mores, quorum qui prævi sunt corriguntur; qui boni ac recti traduntur. Vide Serar., c. 5. Proleg.

Finis remotus.

Propinquus generalis.

Propinquus particularis.

CAPUT VI.

De sacrarum Scripturarum veritate et auctoritate.

Biblia verissima.

Quæcumque sacris Bibliis continentur, verissima sunt, quia ejus verbum sunt, qui est summa veritas, quique mentiri nequit. *Non enim est Deus quasi homo, ut mentitur.* Num. 23. 19. *Et, Deus verax est, omnis enim homo mendax.* Rom. 8. 4.

Auctoritatem usque habent.

Eadem vero Biblia libri authentici videntur, quod ab Ecclesia sacrarum et divinarum librorum auctoritatem habent: id enim authenticum dicitur quod auctoritatem habet. Porro licet Scripturæ sacræ libri, hoc ipso quod scripti sunt, et a Spiritu sancto dictati, in se sint authentici, utpote qui ab ipso Deo auctoritatem divinarum librorum habent; quia tamen illa auctoritas, utpote nobis ignota, non sufficit ut a nobis pro talibus recipiantur, nisi accedat Ecclesiæ auctoritas: idcirco non dicitur simpliciter quod nos authentici, nisi hæc auctoritas accesserit. Ita Bonfrer., c. 3, sect. 3.

CAPUT VII.

Quid sit liberum aliquem esse canonicum vel apocryphum.

Canonici libri qui.

Libri canonici illi dicuntur qui in canonem sive catalogum sacrarum librorum aliquando relati sunt. Itaque hoc differt liber canonicus ab authentico, quod omnis canonicus etiam authenticus est, nulli enim libri in catalogum divinarum Bibliorum inscribuntur, qui authentici non sint. Libri vero authentici non hoc ipso quod authentici, etiam canonici sunt; nam etiamsi nullus texeretur illorum catalogus, non tamen propterea authentici non essent.

Apocryphi libri qui.

Libri apocryphi illi dicuntur qui vel omnino rejiciuntur ut falsi, vel non sunt admissi ut divinarum auctoritatem habentes. Dicuntur apocryphi, hoc est, absconditi, quod non producerentur nec in Ecclesia legentur. Ex secundi generis apocryphis, quos Ecclesia non recipit positive tanquam errores continentes, sed tantum non admittit, iudicium de illis suspendendo donec certius constet an in canonem inscribendi sint, fieri potest ut aliqui in catalogum recipiantur, ut de aliquibus, qui prius tales fuerant, factorum canonicos. Protocanonici illi dicuntur, de quorum auctoritate nunquam dubitatum est; deuterononici, de quibus aliqua fuit aliquando controversia. Hi vero sunt liber Esther totus, vel certe septem ejus postrema capita; Tobias, Judith, Sapientia, Ecclesiasticus, Baruch, Machabæorum libri, epistola ad Hebræos, epistola Jacobi, epistola Judæ, epistola Petri secunda, Joannis epistola secunda et tertia, et Apocalypsis. Addi eis debent partes quorundam librorum, ut in Daniele trium puerorum hymnus, cum oratione Azariæ antecedenti, Suzannæ historia, Belis et draconis a Daniele interfecti narratio, Marci caput ultimum et Luca, 22, de Christi sudore sanguineo. Angeli que apparitione et consolatione historia, et Joannis Evangelii c. 8 de adulteræ historia. Licet autem de hisce libris dubitare licuerit olim, ante definitionem Ecclesiæ, jam per Conciliorum decreta omnia exclusa est dubitatio, et omnes libri tam proto quam deuterononici ejusdem auctoritatis censendi sunt. Vide Serar. in Proleg., c. 7 et 8; Bonfrer., 3.

CAPUT VIII.

De stylo sacræ Scripturæ, an scilicet sit eloquens, an simplex, an rusticus.

Scripturæ styli eloquens est.

Huic questioni respondent S. August., l. 4, de Doctrina christiana, c. 8; Ribera, Prefatione in Nahum prophetam; Serar., in

Proleg., c. 22; Bonfrer. in Præloq., c. 10. Summa responsionis est eloquentem esse, quia quæ in illa continentur apte scripta sunt ad eum finem quem sibi Spiritus Sanctus et Scriptores sacri præfixerunt, consideratis circumstantiis locorum, temporis, personarum, quibus ista scribebantur, decorum in omnibus servando. Cum enim eloquentia pars sit sapientiæ, neque possent viri sapientes non bene, proprio et apte dicere, sequitur scriptores sacros, qui procul dubio sapientissimi fuerunt, fuisse etiam valde eloquentes. « Audeo dicere, inquit S. August. loco citato, omnes qui recte intelligunt quod illi loquuntur, simul intelligere non eos aliter loqui debuisse. Sicut enim quædam est eloquentia quæ magis est etiam inveniri decet quam scilicet, nec jam dicenda est eloquentia, si personæ non congruat loquentis, ista est quædam quæ virtus summa auctoritate dignissimos, planeque divinos, decet. » Hæc illi locuti sunt, nec ipsos decet alia, nec alios ipsa; ipsis enim congruit: aliis autem quanto videtur humilior, tanto altius, non ventositate, sed soliditate, transcendit. Ubi vero non eos intelligit, mirus quidem mihi apparet eorum eloquentia: sed eam tamen non dubito esse talem, qualis est ubi ego intelligo. » Hæc August. Vide Ribera, loco cit.

An ubique merito elegans.

Quod si Scriptura non semper et ubique eundem servat eloquentiæ tenorem, ideo fit, vel quia Spiritus sanctus sacro Scriptori, historico, v. g., assistens ne erret, ipsi permittit ut didicim formet, vel quia, si dicamus singula verba dicere, in verbis tamen suggerendis esse scriptorum ingenio et modo attempat, ac proinde aliqua inter eos styli existit inequalitas. Sic Isas cultus esse dicitur et politus, Jeremias rusticior, Ezechiel esse utroque medie temperatus.

An Vulgata stilo latius raris sit.

Nostram Vulgatam editionem latinam ut olim ethnici, ita nunc heretici, inculant, impolitant, barbaram criminantur. Sed hæc simplicitate nec S. Hieronymus, vir doctissimus et trium linguarum peritissimus, offensus est, qui cum Novum Testamentum recognosceret, sublatis erroribus qui irrepserant, quæ a græco fonte discrepabant, et sensum corrumpébant, correxit, reliqua reliquit intacta, ut ipse testatur præfatione in quatuor Evangelia ad Damasum. Et sane cum rudi sermone stare potest eloquentia, cum nihil prohibeat quominus illi etiam eloquentes sint qui lingua vernacula loquuntur in illis urbibus in quibus aut pronuntiatio, aut voces et phrases a puro lingue regionis illius sapore desciscunt. Adde nullas Scripturæ voces ab aliquibus barbaras censeri, qui tamen latine sunt, et a bonis auctoribus usurpate; quod egregie ostendit Græterus noster in defensione controversiarum Bellarmini, t. I, l. 2, c. 14, ubi de solecismis et barbarismis qui vulgato interpreti tribuantur.

CAPUT IX.

Qui idiomate primum concepti sint Libri canonici.

Triplitem linguam (præter græcam) hoc loco distinguere possumus: puram hebraicam, puram chaldaicam, et ex utraque mixtam, quam syriacam vocant. Judæi aut captivitatem Babylonicam usi sunt lingua pure hebraica. Tempore captivitatis copiorum loqui chaldaico, non quidem perfecta, sed partim chaldaice, partim hebraice. Hinc oria est tertia lingua, qua Judæi post captivatem Babylonicam usi sunt usque ad Christum et deinceps; et hæc tertia vocabatur vel syriaca, ut dixi, vel hebraica, late sumendo nomen linguæ hebraicæ. Omnes ergo libri veteris Testamenti qui habentur in canone Hebræorum, quoniam supra habes, c. 2, scripti sunt lingua pure hebraica; nisi quod in libro Esther et Danielis quædam partes sermone chaldaico annexæ sunt. De aliis libris qui sunt extra canonem Judæorum, sic sentiendum est. Liber Esther scriptus est

Que idiomate scripti sint libri veteris Testamenti.

pure hebraice; libri Tobiae et Judith pure chaldaice; liber Sapientiae, Ecclesiasticae, Baruch et duo Machabaeorum exstant graecè. An autem aliqui ex illis primo scripti sint, dubium est. Vide Ser. in Proleg., c. 3, q. 2; Bellarm., l. 2 de Verbo Dei, c. 4; Bonferr., in Praeloq. c. 42.

Quo librorum
scriptum facit
Novum Testa-
mentum.

Quod ad Novum Testamentum spectat, convenit inter omnes illos graeca lingua fere scriptum esse. Dicitur de Evangelio Matthaei et Marci, et de Epistolis ad Hebraeos et Romanos, controversa est. Et quidem de Evangelio Matthaei communis opinio docet scriptum esse hebraice, quod sentit etiam D. Hieron., lib. de Scriptoribus ecclesiasticis, et illa probat conjectura, quod Matthaeus veteris Testamenti loca non iuxta LXX graecam interpretationem citet, et alii faciunt evangelistae, sed iuxta hebraicum textum. Evangelium Marci creditur ab eo Romae latine conscriptum, quod tamen certissimum non est, cum Romani graecae linguae studio essent, ut nunc plerique latinae. Addunt non pauci ab eodem ipso Marco in latinum idioma conversum. Epistola ad Hebraeos orum idiomate scripta videtur (sic enim facilius illis ad intelligendum esset, et clarior), postea graecae redditae vel a S. Luca, vel a Clemente romano, quorum stylium disertum sapere videtur, ipsumque graecum autographum a Paulo lectum, et probatum. Epistolam ad Romanos quidam censent scriptam latine, utpote quae ad Romanos scriberetur. Attamen probabilior opinio censet graecae scriptam fuisse: apud frequentes idiotismi graecanicis, quibus abundat. Vide plura apud Bonferr., c. 42 citato.

CAPUT X.

An hebraicus sacrae Scripturae textus, qui nunc extat, sincerus sit et incorruptus.

Menda per in-
versum irroper-
ant.

Respondeo dubium non esse quia in textu hebraeo (quod in omnibus scripturis sua venit, aut calamo exaratis, aut typis impressis) menda per incuriam aliquando irroperint, praesertim cum in huius linguae alphabeto aliquae litterae sint inter se multum similes, hebrae scilicet; et caph; ghimel; et mem finale; hain; et tsade; vau; et nun finale; samec; et alii. Ad id exiguum huius linguae peritiam, quae describentibus facile ansae errandi praebere potuit, praesertim si quis ex alterius ore que dictantur, calamo excipiat.

Judaeorum
etiam malitia.

Praeter haec autem menda, quibus sacrae textus data opera corruptus non est, alia in eo reperiantur, quae Hebraeorum vitio sunt illi adpersa ad obscurandam in eo eminentem de Christi adventu veritatem, quod post S. Hieronymi tempora factum censet Bonferr., in Praeloq. ad Scripturam, c. 43, sect. 3; ante tamen quam hebraico textui puncta ab ipsis inventa appingerint Masorethae, qui centum, aut paulo plus, annis post S. Hieronymum fuerunt. Porro locorum aliquot depravatio ex D. Hieron., et ex LXX virorum interpretatione, ex Aquila, Symmacho, et Theodotionis fragmentis, et ex paraphrasie chaldaeo deprehenditur. Vide Salmeronem, Prolegomeno quarto, ubi late de corrupto textu hebraico disserit, et nonnulla affert loca a Judaeis depravata, quod etiam facit Bonferr., c. 43, sect. 4. Vide etiam Serar. Proleg., c. 42, q. 2. Exceptis vero locis quae christiananae religionis odio, Hebraei corruerunt, in reliquis incorruptis servandis diligentes admodum, et minuti etiam fuerunt; nam, ut notat Serar., loco c. eorum rabini singulorum librorum versus omnes, singulorum versusum vocabula omnia, singulorum vocabulorum litteras omnes dinumerant, annotant, et ad posteros transmissurunt. Itaque eo etiam decederunt, ut quoties unaqueque littera in sacris libris ab ipsis reperitur repeteretur, annotaret, et summam inirent, v. g., aleph esse 34377; beth, 38248; ghimel, 29937, et sic de reliquis. Ex quo

fit textum hebraicum versioni nostrae magnam lucem afferre posse, et linguae sanctae cognitionem magno esse adjumento Bibliorum interpretibus, ad verum illius sensum assequi possunt; quod tamen ea reverentia faciendum est, ut non conuenit ex hebraico textu latinam nostram versionem temere emendare, aut damnare; hoc enim esset minus Ecclesiae catholicae diligentiae fidere, quam rabini Hebraeorum, qui, ut diligentes fuerint, non tamen publica auctoritate, vel ea Spiritus Sancti ope qua id fecit Ecclesia, ab ipsis praestari potuit.

CAPUT XI.

De Septuaginta virorum graeca versio.

Ptolemæus Philadelphus, rex Aegypti, librorum studiosissimus, cum locupletissimam bibliothecam Alexandriae construxisset, Judaeorum etiam sacros libros habere optavit. Itaque ab Eleazar pontifice septuaginta duos viros impetravit, senos ex qualibet tribu, qui non solum legem mosaicam, ut ait S. Hieronymus in traditionibus hebraicis, et alibi, sed omnes libros veteris Testamenti in linguam graecam transfererant, quae sententia S. August., l. 48 de Civ. et 42, c. alibi; Irenaei, Clementis, Epiphani, et aliorum quorum sententiam Bellarminus sequitur l. 2 de Verbo Dei c. 6, et alii, et probatur, quia Ptolemæum, colligendorum librorum admodum studiosum, alios Hebraeorum libros neglexisse non est probabile, deinde quia apostoli testimonia clant juxta graecam translationem, quae illo tempore non alia fuit quam LXX; tandem quia miraculo ascribitur quod suam interpretationem septuaginta duorum dierum spatio absolverint; at nullum esset miraculum si nihil aliud vertissent quam legem Mosis.

Quo oratio
versiois LXX.

Quoad modum hujus versionis, multi Patres, et alii aetiores admodum graves et docti, tradunt singulos in diversis cellulis suam interpretationem elaborasse, in qua omnes plane ad verbum consentientes divino miraculo reperti sint. Vide Salmeron. Proleg. 3, Serar. Proleg. 9. 47, c. 10; Bonferr. in Praeloq., c. 46, sect. 3, qui hanc sententiam probabiliorum existimat.

Quomodo fac-
ta haec versio.

Ex his scribitur magnam esse debere versionis hujus auctoritatem, si incorrupta ad nos pervenisset, de quo mox dicam. Nam non tam interpretes fuerunt, quam ut loquatur Philo, *καθ' ἑαυτοῦς ἑρμηνεύσαντες; tanquam divino Spiritu inflati prophetarunt*, eosque non interpretes, sed *ἑρμηνεύσαντες, et ἑρμηνεύσαντες*, appellare non dubitat. Accedit quod apostoli et evangelistae, in citandis Scripturae testimoniis, ea usi sunt, et Ecclesia graeca semper, universalis vero catholica totis 600 annis, pro authentica Vulgatae illam adhibuit, et multi Patres antiquiores eadem commentariis suis illustrant.

Quante au-
toritatis.

Porro corruptam esse multis locis LXX interpretationem D. Hier., praefatione in lib. Paral., affirmat his verbis: « Si LXX interpretum pura, et ut ab eis in graecum versa est, editio praerelata, superflue me impelleres ut hebraea tibi volumina latino sermone transferrem. Nunc vero cum pro varietate regionum, » diversa forunt exemplaria, et germana illa antiquaque translata, » tio corrupta sit atque violata, etc. » Verum utem esse quod ait D. Hieronym. confirmari potest ex D. Justino, qui, dialogo cum Triphone Judaeo, affirmat multis locis ab ipsis Judaeis depravatam fuisse, et ex eo quod, cum tradat Aristaeus hanc interpretationem in omnibus cum hebraeo consensisse, jam non solum discordat in multis, sed multa habet quae non sunt in hebraeo, quae admodum vicissim non pauca hebraeus habet quae in illa non reperiantur.

An modo sit
corrupta.

Quaquam vero, ut dixi, mendosa nunc sit LXX virorum interpretatio, tamen, post editionem nostram Vulgatam, praer aliis omnibus maxime est auctoritatis; nam olim authentica fuit expresso vel tacto Ecclesiae decreto, nec unquam improbata, aut rejecta,

Quantum
ferri debeat.

ququam, ob eam causam quæ D. Hieron. movit ut novam interpretationem moliretur, relicta sit. Imo, si pura inveniretur, nec rejici posset, cum sacra altera Scriptura eadem immutata permanens, modo admitti et canonica, modo repudiari non possit.

Tandem quia in locis etiam illis quæ constat non esse corrupta, qualia ea sunt quæ ab apostolis aut in Evangelio citantur, LXX interpretum versio diversa aliquando videtur à textu hebræo, dicendum est, vel non dissentire, licet ita prima fronte videtur; vel LXX subinde paraphrastas egisse, sententia tamen retenta; vel hebræas voces plures habere significationes, ita ut varietati occasionem præbent; vel tandem, etiamsi diversum sonet editio LXX, nihilominus esse authenticam, quia nihil habet contrarium ei quod habetur in fonte, idemque ipsum voluit addi, demi, mutari per hos interpretes, qui Scripturæ auctor est Deus. Vide plura Bonfrer., in Præloq., c. 46, sect. 3 et 6.

CAPUT XII.

De aliis græcis ex hebræo Versionibus.

Præter LXX virorum interpretationem, aliæ fuerunt ex hebræo in græcum translationes, nimirum Aquila, Symmachus, Theodotionis: duæque aliæ incertis auctoribus, quæ quinta et sexta editionis nomine citari solent. Quia ita textu hebræo adhaesi, ut verbum verbo reddere sit conatus; Symmachus sensum sensu: Theodotionem viam inter utrumque extremum ingressus est.

Aquila, Symmachus et Theodotionis exigua vel potius nulla auctoritas est in iis quæ ad Christum spectant, et christianam religionem. Nam Aquila, ex gentili christianus, et ex christiano judæus factus in odium christianam religionis, quam reliquerat, quæ de Christo sume de industria corruptus ut observavit, quæ de Samaritanis Samaritanis, nimirum hominis qui e Samaritano judæus, iterumque circumciscus, tum ex judæo christianus, tandem ex catholico hereticus ebionita factus est. Theodotion, reliquis duobus scelere pejor, post suscepta christiana sacra, Tatiani, Marcionis, Ebionis hæreses amplexatus est, tandemque proselytus factus, transit ad Judæos. Itaque merito S. Hier., in c. 3 Habacuc, Aquilam, Symmachum et Theodotionem semichristianos appellat. Porro in iis quæ ad christianam religionem non spectant, non parva illorum est auctoritas, tum apud cæteros, tum apud Origenem et Hieronymum, quorum versionibus, et in sacris Litteris interpretandis, et in adornanda sua latina editione, dubio procul adjuvus est: nec ipse diffidit ut dissimulat. Ex tribus vero memoratis interpretibus, cæteris prelatius videtur Theodotion, quod medium illum, qui optimus est, interpretandis modum sit secutus; et Ecclesie etiam testimonio, quæ olim totum Daniele ex Theodotionis versione legebat, et etiamnum duo postrema capita, cum hymno trium puerorum, et oratione antecedente, c. 2, legit. Quinta et sexta editio non damnantur ab antiquis ut parum fideles, minusve sincere; imo Athanasius in Synopsi quinta. Hieronymus non uno loco, utramque laudat. Nunc harum omnium versionum fragmenta reliqua sunt: integræ versiones perierunt.

Tandem notandum est Lucianum martyrem et Hesychium non novas edidisse versiones, sed emendasse eam quæ erant LXX virorum. Luciani emendationem Constantinopolis et Græcia, Hesychii Ægyptus amplexa est. Vide Serar., c. 46; Bonfrer., cap. 47.

CAPUT XIII.

De Origenis tetralipsis, hexaplis, octaplis.

Quid fuerint, etis quem usum occurrant.

Ex superioribus editionibus quæ memoravimus, Origenis tetralipa, hexapla et octapla coalescunt, in eadem pagina quatuor vel

pluribus interpretationibus per columellas descriptis, et inter se compositis, ut in quod discrepant, aut convenient, facili comparatione agnosci posset. Similis industria adhibita est superiori sculo in editione Bibliorum regiorum, in quibus hebræicus textus, cum in editione eodem modo, et ad eundem usum et finem, dispositus est. Addidit Origines ad textum obeliscos et asteriscos, quibus quæ desessent aut redundarent notata, facilius a legentibus internosci possent. Tetralipa dicitur quæ quatuor, hexapla quæ sex, octapla quæ octo interpretationes complectuntur. Horum tetraliporum, etc., non infrequens mentio apud veteres, ac præsertim apud S. Hieronymum, ideoque, ut quid fuerint percipiatur, non inutiliter explicata sunt. Vide Bonfrer., c. 46, sect. 9.

CAPUT XIV.

De græco textu Testamenti novi.

Idem dicendum est de græco textu Testamenti novi quod de hebræo et græco veteris dictum est, scilicet corruptum esse alicubi, sive librariorum et typographorum negligentia et incuria, sive malitia et perfidia hæreticorum. Serar., in Proleg., c. 43, et Bonfrer., in Præloq., c. 44, aliqua loca profertur corrupta, quæ apud ipsos vide. Nobis satis est scire menda in textum illum irrepisse, ac proinde potius ex latino græcum textum, quam ex græco latinum emendandum esse. Quamquam non negaverim posse ex græco Vulgatæ editionis latinæ textum emendari, si aliunde suppetant argumenta quibus evincatur aut latinam editionem esse corruptam, aut græcum incorruptum. Est etiam, ut omnium bonorum interpretum usus docet, usui græcus contextus ad ambiguitates tollendas, et locorum multorum vim melius asssequendam, cum nimirum latinæ lingue inopia græce fecunditatem ac energiam æquare non potuit. Vide exempla apud Canum, de Locis theologicis, cap. 43.

Corruptus est aliquibus in locis.

CAPUT XV.

De Paraphrasi chaldaea.

Chaldaea lingua editi sunt libri Tobiae et Judith, et, ex parte, libri Esdræ et Danielis. Præterea in omnes libros veteris Testamenti qui Judæorum canone continentur, exstat chaldaicum Thargum, ut vocant; quæ vox interpretationem, sive paraphrasin, significat, exceptis tamen libris Paralipomenon, Esdræ et Danielis.

Hujus paraphrasæ auctores tres nominantur: Onchelos, Jonathan, et Joseph cæcus. Vox ista Onchelos Aquilam significat, atque ideo putant aliqui hunc eundem illum Aquilam esse, qui ex hebræo in græcum sacros libros convertit. Paraphrasæ Onchelli, sive Aquilæ, est tantum in Pentateuchum, Jonathan significat *domum Dei*, ut etiam vox græca *Theodotion*; quare non desunt qui hujus parvas Thargum auctorem faciunt Theodotionem, græcæ editionis, de qua supra diximus auctorem. Jonathan paraphrasæ exstat in libros Josue, Judicum, Regum, et Prophetas omnes. Rabbi Joseph cæcus (quem aliqui dubitant fuerisse Didymum ille cæcus, quem laudat S. Hier. et *videntem* sum in proximo epistole ad Galatas) est paraphrasæ in Job, Ruth, Esther, et in libros Salomonis.

Utiles sunt hæ paraphrasæ ad convincendos Judæos, a quibus magniunt, ad explicationem etiam sacri textus, ejusque sententiam melius asssequendam. Paraphrasæ chaldaea, excepta illa quæ est in Pentateuchum, Thalmudistarum fabulis conspersa est, nec plane incorrupta Onchelli in Pentateuchum, ut allatis aliquot exemplis ex singulis Pentateuchi libris probe Bellarminus, tom. 4, Controv., l. 2, de Verbo Dei, c. 3, Vide Serar., in Proleg., c. 44; Bonfrer., in Præloq., c. 49, sect. 4.

In quos libros exstat Chaldaea paraphrasæ.

Quinam illius auctores.

Quæ paraphrasæ in Job adhibita.

CAPUT XVI.

De syriaca novi Testamenti versione.

In quos libros exstat. Exstat in Bibliis regis totius novi Testamenti syriaca interpretatio, præter epistolam secundam Petri, secundam et tertiam Joannis, epistolam Judæ et Apocalypsim Serar., in Proleg., c. 45, q. 1, ait a Maronibus Romanis quæ deessent esse delata.

Quis auctor. Versionis hujus auctor a Syris putatur S. Marcus evangelista, quod tamen Bellar., l. 2, de Verbo Dei, c. 4, et Serar., loc. cit., q. 2, non probant, et certum est saltem quoad evangelium S. Joannis et Apocalypsim, qui libri post S. Marci obitum scripti sunt.

Quæ utilitas. Hujus editionis duplex est utilitas. Altera communis, quod scilicet in multis nostram editionem Vulgatam firmat, stabilit, etiam lucem affert, quod versionum collatio facere solet. Altera utilitas peculiaris est contra hæreticos nostri temporis, quia adjunctos habet titulos et inscriptiones varias, quibus significatur quid ex novo Testamento legi solet in hujus aut illius Sancti festo die, in veneratione sanctæ Crucis, in quadragesimâ, in jejuniis aliis, in Commemoratione fidelium defunctorum, etc.; et quibus Ecclesiæ ritus stabiluntur, et consensio ostenditur cum romana Ecclesia.

Quæ auctoritas. Hujus versionis non est tanta auctoritas, quanta latine nostræ editionis, imo nec quanta græci textus; nam sunt in ea nævi quidam, qui merito viris doctis displicent. Vide Serar., in Prolegom. toto c. 45, et Bonfrer., in Præloq., c. 49, sect. 2; Bellarm., loco citato.

CAPUT XVII.

De auctore Vulgatæ nostræ editionis latine.

Quæ sit vulgata editio. Cum loquimur de Vulgatæ editione latina, sermo est de ea quæ nunc in manibus omnium versatur, et a Conc. Trid. et passim *Vulgata editio* appellatur. Nam fuerunt quidem alio latine editiones ante D. Hieron., ac præsertim illa cuius cum laude meminit S. Aug., l. 2 de Doctrina christiana, c. 45, et *Italiam* vocat. *In ipsis*, inquit, *interpretationibus Italæ cæteris præfertur. Nam est verborum tenacior cum perspicuitate sermonis.* Verum cum D. Hieron. novam suam ex hebræo versionem edidit, hæc paulatim Doctorum et Patrum consensio facta admissa est, priore illa relicta quæ prius Ecclesiæ usui passim utebatur.

Quis auctor Vulgatæ editionis veteris Testamenti. Hujus porro Vulgatæ nostræ editionis quoad vetus Testamentum auctor est S. Hieronymus, qui illud totum ex hebræo in latinum transtulit, excepto libro Sapientie, Ecclesiastico, Machabæis, et Baruch, et Epistola Jeremia. Et quidem quod ipse veritè ex hebræo vetus Testamentum, præter alios qui id affirmant, ipsæmet proficitur in fine libri de ecclesiasticis Scripturis: *Novum*, inquit, *Testamentum græco idæi reddidi; vetus iuxta hebraicum transtulit.* Cui consenti D. Aug., l. 48 de Civitate Dei, c. 43: *Non defuit, inquit, temporibus nostris presbyter Hieronymus, homo doctissimus, et omnium trium linguarum peritus, qui non ex græco, sed ex hebræo, in latinum eloquium easdem Scripturas converterit.*

Quod vero illos libros quos ex omnibus non converterit, ex eo probatur quia nunquam a se hos libros conversos memorat ipse S. Hieronymus, cum tamen hoc in aliis libris facere consueverit; 2° quia phrasæ et verba, quæ in his libris habet Vulgatæ nostræ versio, inveniuntur eadem in Patribus D. Hieronymo vetustioribus, v. g., in S. Cypriano. Credibile autem est hos non vertisse, quia vel canonicos non putavit, ut Ecclesiasticum, vel hebraicos non inveniit, ut Sapientiam, ut significat præfatione in Proverbia; nam Baruch a se ideo prætermissum diserite narrat ipsemet in præfatione in Jeremiam. Vide plura apud Serar., in Proleg., c. 49, q. 4, 2, 3 et 4.

Notandum autem est Hieronymum etiam Psalterium ex hebræo in latinum convertisse, quod etiamnum exstat inter opera D. Hieron.; sed hæc Hieronymi versionem Ecclesiæ non recepit, ea fortasse de causa, quia, cum in ecclesiis quotidie Psalmi juxta LXX canerentur, usque fidelium aures assueverunt; durum ac prope indum violentum fuisset Hieronymianam versionem inducere. Retenta ergo est antiqua, ab ipso tamen D. Hieronymo, et prius a Luciano martyre, emendata. De quo vide D. Hieron., Epist. ad Primum et Fratellam. Vide Serar., loco cit., q. 3, et Bonfrer., in Præloq., c. 45, sect. 4 et 2.

Quod attinet ad novi Testamenti interpretationem, auctor illius ignoratur. S. Marcus, ut supra dictum est, Evangelium sum latine scripsisse creditur. Cæterum, licet interpres ignoretur, non dubium tamen eam interpretationem factam statim initio Ecclesiæ, planeque verisimile est ab apostolis visum et probatam. Hanc a mendis quæ vel per imprudenter irrepserant, vel ab aliquibus temerè inserta erant, Damasi pontificis auctoritate D. Hieronymus emendavit. Vide Bonfrer., cap. 45, sect. 2.

CAPUT XVIII.

De Vulgatæ latine editionis auctoritate.

Vulgatæ nostræ editionis auctoritas apud catholicos summa esse debet, et reipsa est, primo quia antiqua, et multorum seculorum usu in Ecclesia usurpata; 2° quia D. Hier., illius auctor, ut linguarum peritissimus perite, ut sanctissimus fideliter et diligenter, interpretatus, et divino auxilio ad opus bene perficiendum peculiariter adjutus est; 3° propter Conc. Trid. dec., sess. 4, quod est hujusmodi: « Insuper eadem sacrosancta Synodus, considerans » non parum utilitatis accedere posse Ecclesiæ Dei, si ex omnibus » latinis editionibus quæ circumferuntur sacrorum librorum, quæ » manifestè authentica habenda sit, innoscatur: statutum et declaratum » sit hæc ipsa vetus et Vulgatæ editio, quæ longo tot seculorum usu » in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus et expositionibus, pro authentica habeatur; » et ut nemo illam rejicere quæ prætextu adeat vel præsumat, » Ita Conclit.

Cum vero nostræ versio a Concilio dicitur authentica, significatur absolutè et simpliciter esse fideliter et sinceram, nihil continere quod fidei repugnet aut bonis moribus; nihil in ea esse quod aperte falsitatis, vel contradictionis alicujus, possit revinci, etiam ad fidem, vel mores nihil pertineat, et omnibus aliis latinis interpretationibus anteponebam. Et quæquam ipsis fontibus hebræis et græcis non anteponatur (quia Conclium nullam comparisonem facit), nec si puri sunt, anteponi possit; tamen de facto, ut nunc res se habent, pluris illis a nobis faciendæ est; rivus enim purus et minime turbatus fonti turbato et impuro prudenter anteponi potest et debet.

Nihil tamen contra Concilii mentem ageret, qui non temere, sed solidè ductus rationibus, diceret aliquid melius verti potuisse, vel clarius, cum et ipse Hieronymus nonnulla in sua versione emendavit, fassusque sit rectius aliter potuisse. Vide Serar., in Proleg., c. 49, q. 43, et Bonfrer., in Præloq., c. 45, sect. 3.

CAPUT XIX.

De sacra Scripturæ obscuritate.

Negant hæretici sacram Scripturam obscuram esse, et intellectum difficilem: sed negant quod experientia evidenter docet, quod aperte colligitur ex tam multis in sacra Biblia commentariis, quæ

Psalteri ver-
sionis quis au-
tor.Quis latine
testamenti no-
vi.Magnæ hujus
editionis aucto-
ritas, et cur.Quid sit edi-
tio hæc Vulga-
tæ esse au-
thenticam.An melius ce-
ri possit.Sacram Scrip-
turam obscuram
esse.

quotidie procedunt, quodque communi consensu Patres docent. Vide Salmeron. late de hoc disputantem, Prolegom. 2; Serar. in Prolegom., c. 42; Bonfrer. in Preloq., c. 9.

Unde hæc ob-
servatio.

Causæ obsecratis duæ præcipuæ sunt: prima petitur ex rebus ipsis, secunda ex modo illas proponendi et explicandi. Et quidem quod ad res attinet, agit frequenter de rebus sublimibus, celestibus, et quæ sub sensum non cadunt, atque ideo illas imbecillitas nostra non capit, ut locum habeat quod ait Christus, Joan. 3, 12: *Si terrena dixi vobis, et non creditis; quomodo, si dixerò vobis caelestia, creditis?* ad quæ scilicet humana intelligentia non ascendit. Rursus agit de rebus longinquitate temporis a nobis distantibus, quæ propetia suam inde difficultatem et obscuritatem habent: talia sunt quæ contra extremis Antichristi temporibus, talia quæ olim fuerunt in veteri lege et ante illam, quæ propter morum illius ævi a nostris discrepantiam, aliarumque circumstantiarum ignoracionem, difficilia intellectui nobis redduntur. Secunda, ex modo loquendi sacre Scripturæ, quæ metaphoris abundat, allegoriis, catechesibus, antiphrasibus, quæque multa symbolis involuta de industria proponit.

Cur Deus
Scripturas vo-
luerit esse obs-
curas.

Nec desunt causæ cur Deus Scripturas voluerit esse obscuras: primo, ne vilescerint, quæ enim facilia contemuntur; secundo, ut honestam haberent homines occupationem dum in assequenda Scripturarum sententia laborant; tertio, ut ex difficultate cresceret studii illius delectatio, cum enim in aliquibus veritatis indagacione laboramus, plus delectamur cum illam percipimus; quarto ut, diuturno labore et tempore quæsitæ et versatæ, altius mentibus nostris infunderent, nec facile exiderent.

CAPUT XX.

De variis sensibus sacre Scripturæ.

Duplex sensus,
litteralis et
mysticus.

Duplex sensus sacre Scripturæ assignari solet: litteralis scilicet, sive historicus, et mysticus, sive, ut alii appellant, figuratus. Sensus litteralis est ille quem verba sive proprie, sive metaphorice accepta ex Spiritu sancti loquentis intentione, primo et immediate significant. Dixi *metaphorice*, quia quod metaphora aut alio tropo sensus aliquis exprimitur, non facit quominus sensus sit litteralis; v. g., cum dixit Christus, Matth. 16, 6: *Caveat a fermento Phariseorum*, idem est, secundum litteram, ac si, remota fermenti metaphora dixisset, caveat a doctrina Phariseorum, ut ipsemet statim apostolus non intelligentibus explicavit. Dixi, *ex Spiritu sancti loquentis intentione*, nam ex ea pendit ut verba vel proprie sumantur, vel metaphorice, ut si quis dicit: *Cave, leo rugiens circum*, Ambiguum est simpliciterne, et ut verba sonant, an vero tropice intelligenda sint, de leone, an de dæmone. Verum quidem est ex antecedentibus et ex consequentibus, ex subjecta materia, et aliis adjunctis, frequenter colligi posse quem sensum exhibere velit qui loquitur; tamen hæc distinctio primario et per se pendet ex mente ipsis loquentis.

Mysticus sensus
quis.

Mysticus sensus est qui non proxime per voces, sed mediate et remote, mediantibus scilicet rebus per voces sensu litterali significantibus, a Spiritu sancto indicatur, v. g., Deut., c. 25 præcipitur: *Non alligabis os bovi trituranti*. Sensus litteralis est is quem verba sonant. Sensus vero mysticus ille est qui, supposito sensu litterali, ex eo, et rebus per ipsum significantibus, ullerius intenditur a Spiritu sancto. hoc est, ut explicat S. Paulus, I. Cor. 9, doctoribus, concionatoribus necessarium et honestum victum suppeditandum.

Mysticus sensus
quotuplex.

Porro mysticus sensus triplex est: allegoricus, tropologicus sive moralis, et analogicus. Allegoricus spectat Christum et Ecclesiam militantem, sive res omnes fidei, quæ viâ in patriam tendentis sunt propriæ iis exceptis quæ ad patriam spectant; hæc enim ad

analogicum sensum pertinent, qui ideo dicitur analogicus, nam *analogus* græce sursum velere aut ducere significat. Tropologicus est qui versatur circa mores, quos Græci *ἠθικῶς* appellant. Uno verbo, sensus allegoricus est de rebus credendis; tropologicus, de rebus agendis; analogicus, de rebus sperandis. Hinc vulgati illi versus:

Littera gesta docet; quid credas allegoria;
Moralis, quid agas; quod tendas, analogia.

Notandum tamen frequenter a Patribus et aliis quælibet sensum mysticum allegoricum appellari. De sensibus Scripturæ, vide Serar., c. 21; Bonfr., c. 20.

CAPUT XXI.

Quomodo sensus litteralis investigandus sit.

Ad assequendum sacre Scripturæ sensum litteralem, juvant 1° alia loca similia Scripturæ, quibus idem clarus dicitur, vel ex quorum collatione lux aliqua obscuriori accedit; 2° traditiones Ecclesiæ; 3° Conciliorum definitiones; 4° interpretationes Patrum; 5° theologia scholastica; 6° linguarum peritia; 7° cognitio animi scientiarum, philosophiæ, astrologiæ, etc.; 8° diligens consideratio antecedentium, et consequentium, et adjunctorum, quod tamen in Prophetis, Proverbiis, Ecclesiasticis, et Psalmis, locum non habet; nam prophetiæ, et Psalmes, pro affectu et lumine prophetico quæ agebantur, frequenter a figura ad rem figuratam transiliunt; aut etiam longius evolvant ad alia, prout spiritus vult quæ reguntur. Proverbia vero et Ecclesiasticus sunt collectio quædam præceptorum quæ necessarium inter se ordinem nec requirunt nec servant.

Quæ jurent
ad assequendum
sensem litteralem.

CAPUT XXII.

Quomodo mystici sensus eruvendi sint.

In primis sciendum est difficilissimum esse investigare verum sensum mysticum, quem sensum litteralem. Ratio est quia litteralis sensus percipitur iis adiumentis quæ diximus, ac præsertim consideratione antecedentium et consequentium, etc. In sensu autem mystico, qui totus abstractus est, et ex Spiritu sancti intentione pendet, pauciora habemus adminicula quibus juvemur, et frequenter quæ intenduntur ab iis quæ nobis veniunt in mentem multum distant. Inquit S. Greg. Hom. 13, in Evang., parabolam seminantis explicans, quæ habetur Luca 8, quam ipsemet Dominus quomodo intelligenda esset exposuerat: *Quis enim mihi unquam crederet, inquit, si spinas divites interpretari voluissent, maxime cum ille pungant, ista delectent? et tamen spinæ sunt, etc.*

Difficilissimum
investigare sensum
mysticum.

Ex hoc sequitur multos sensus mysticos afferri solere, qui sola aliqua tenui conjectura nituntur, quorum proinde exigua veritas et utilitas est, in quo præsertim peccatur ab iis qui sensus mysticos querunt, priusquam litteralem assecuti sint, cum ille in hoc, ut solidus sit, fundari debeat.

CAPUT XXIII.

De comparatione sensus litteralis cum sensu mystico.

Præter hactenus dicta de sensu litterali et mystico, notandum est primo cujuslibet loci sacre Scripturæ sensum aliquem litteralem esse; quomodo sensum mysticum in aliquibus quidem reperiri, in aliis vero non item, v. g. cum dicitur: *Diligens Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, etc.*; nullus enim hic est mysticus sensus, rursus alia loca esse in quibus triplex sensus mysticus assignari

An omnem-
sensum ex quolibet
loco eruere
sint.

Alterum genus
Cabala.

Alia est recentiorum cabala, quæ fere in dictionibus, et litteris verborum Scripturæ ludit, ad eum modum quo anagrammatici fieri solent, vel aliquo alio simili, v. g., resolvendo litteras, transponendo, unam cum alia commutando, figuram aut vim arithmeticam illarum perpendendo. Videtur hæc cabala ex aliquibus Scripturæ locis quæ symbolice, et non sine mysterio quod in litteris lateat, proponuntur, occasionem sumpsisse; ut cum prodigiosa illa manus tres obscuras illas voces, aut initiales earum litteras, scripsit in pariete: *Mane, Thecel, Phares*, Dan., c. 5; item cum Jeremias, c. 25, n. 26, per litterarum mutationem cum *Babel* dicere vellet, dixit *Sesac*, ut eo loco interpretatur D. Hieron., quem vide.

Simile mysterium est in Apocalypsi, c. 43, cum agitur de numero nominis bestie. Si ergo cabala hæc referatur ad mysteria hæc Scripturæ quæ dixi, aut alia hujusmodi enodanda, rejici non potest: si vero in aliis, per mutationem, v. g. litterarum, sensus bonos et pios exprimat, laudem merebitur; sed in re tenui versabitur labor, qui similis illorum industriæ erit qui anagrammaticis concinant; nam de iis nihil attinet dicere qui sensus malos erunt, aut, quod pejus est, ut qui ad magiam hebraicis characteribus Scripturæ abutuntur; hi enim gravissime peccant rei sacræ abusu, et usurpatione damnatarum artium, et ius ipsa per se loquuntur. De cabala vide Galatinum, lib. 4, c. 6; Rhodiginum, l. 40, c. 4; Tholosan., de Rep., l. 42, c. 3; Piccum Mirand., in Apolog.; Serar., l. 4, in Josue, q. 2; Bonfer., in Præloquis, c. 24.

CAPUT XXVIII.

De sacrorum Bibliorum discendorum modo.

Quomodo discipulus esse debet, qui sacra scripturæ studet.

Ad sacras litteras intelligendas, præter bonitatem ingenii, reverens animi demissio et mentis puritas afferenda est, quia *sapientia longe abest a superbia*, ut ait Ecclesiasticus, c. 15, 7; et, *in malevolam animam non introbit*, Sap. 4. Addenda oratio, ex Jacobi monito: *Si quis, inquit, indiget sapientia, postulet a Deo*, Jacobi, 5. Adhibendum studium diligens et peritiam, ex magna discendi cupiditate profectum; sanctos Patres, et optimos quoque interpretes legendo; bonos præceptores, in sacris litteris diligenter versatos, consulendo, et cum aliis eisdem studio addictis conferendo. Habet etiam ad hæc rem momenti plurimum linguarum hebraicæ et græcæ cognitio, et, universe, quo plus quis in quocumque scientiarum genere profecerit, eo majora habebit ad hoc studium adjuvamenta. Vix enim est rei alicujus cognitio, etiam mechanicarum artium, quæ in Scriptura interpretanda usui non sit, et quibusdam locis etiam maxime necessaria. De sacrorum Bibliorum discendorum modo late Serar., in Proleg., c. ult., per multas quaestiones.

PRÉFACE SUR LE PENTATEUQUE.

1. Étymologie de ce nom. — 2. De la parole divine et de la tradition. — 3. De l'utilité des saintes Ecritures et de leur rôle dans l'enseignement de l'homme. — 4. De l'importance de l'écriture. — 5. Des documents qui ont servi à Moïse pour écrire la Genèse. — 6. De l'authenticité du Pentateuque. — 7. De son intégrité. — 8. Du Pentateuque samaritan. — 9. De la véracité de Moïse. — 10. Analyse de la Genèse. — 11. Analyse de l'Exode. — 12. Analyse du Lévitique. — 13. Analyse du livre des Nombres. — 14. Analyse du Deutéronome. — 15. De l'unité du Pentateuque.

1. Le nom de *Pentateuque* vient de deux mots grecs (πεντε) cinq et (τεύχε) livre. Il désigne les cinq livres de Moïse qui sont : la Genèse, l'Exode, le Lévitique, les Nombres et le Deutéronome. On attribue cette division à Esdras. On la trouve dans les Septante, sous les noms que nous venons de donner, et de là elle est passée dans la Vulgate. Les Hébreux l'ont adoptée; mais dans les Bibles hébraïques, ces livres, à l'exception du livre des Nombres, n'ont d'autre dénomination que les mots par lesquels ils commencent. L'ensemble de ces livres est désigné par les Juifs sous le nom de *Thora*, la loi ou la doctrine, parce qu'il renferme la base de leur législation et de leur enseignement.

La division en cinq livres, telle qu'elle est dans la Vulgate et les Septante, n'est, dit Mr Meignan, ni fortuite, ni arbitraire; elle a été le fruit de la réflexion et elle est commandée par le sujet. Lorsque l'auteur du Pentateuque écrit la première ligne de l'Exode, il sait qu'il écrit une seconde partie de son ouvrage et commence par une recapitulation. La spécialité des matières du Lévitique le distingue suffisamment de l'Exode qui le précède et des Nombres qui le suivent. Au reste, il se sépare des Nombres par une formule finale et comme par une signature: *Tels sont les commandements que le Seigneur donna à Moïse pour les enfants d'Israël* (Lev. xxxv, 34). Les Nombres ont également une formule finale à peu près semblable. Enfin, le Deutéronome se termine par la mort de Moïse, comme la Genèse avec la mort de Jacob et de Joseph¹.

2. C'est par la parole que Dieu a créé le monde; c'est aussi par sa parole ou son verbe qu'il a éclairé l'homme et qu'il lui a révélé ses devoirs et sa destinée. Il a parlé à Adam avant et après sa chute, et lui a fait connaître le châtiement dont il le frappait en lui-même et dans tous ses descendants en punition de sa faute. Il a parlé à Noé, et lui a dit de construire une arche pour échapper, avec sa famille, au déluge qui allait couvrir la terre. Il a parlé à Abraham et à ses enfants pour leur apprendre qu'ils seraient les héritiers de la promesse qu'il avait faite au genre humain de lui envoyer un libérateur. Il a parlé à Job pour le consoler dans ses peines, et il a parlé face à face à Moïse pour lui donner ses instructions comme au législateur de son peuple.

Ce que Dieu avait ainsi enseigné aux hommes dans les communications qu'il avait eues avec eux, était resté dans leur souvenir, et s'était transmis de génération en génération. C'était sur cette tradition orale que reposaient les croyances, les prescriptions du culte public et privé, tous les usages et toutes les institutions qui constituaient la religion primitive.

3. Mais quand les familles se furent développées au point de former des nations, Dieu voulut faire des enfants de Jacob un peuple à part, qui eût son caractère propre et qui fût parfaitement distinct des autres nations, pour qu'il pût conserver dans toute son intégrité le dépôt des vérités révélées. Il fallut lui donner à cet effet une législation, et c'est alors que Moïse fut amené à écrire le Pentateuque.

Car il ne suffisait pas que le Décalogue fût gravé sur des tables de pierre. Dieu avait ajouté à ces préceptes généraux une foule de préceptes particuliers qui se rapportaient au culte public ou à l'administration de la justice. Ces préceptes étaient trop nombreux pour les confier à la mémoire du peuple, et il importait de

¹ Prophéties Messianiques.

les fixer par des écritures inspirées, qui aient aux yeux des Israélites la même autorité que la parole de Dieu lui-même.

C'est dans ce but que Moïse écrivit le Pentateuque. La Loi est le but et le fond de son ouvrage, et c'est pour ce motif que les Hébreux le désignent sous ce nom. C'est à elle que tout se rapporte. La Genèse est une introduction qui s'y rattache nécessairement; car avant de parler au nom de Dieu aux Hébreux, Moïse était obligé de leur faire connaître les rapports que leurs ancêtres avaient eus avec la Divinité. Il allait établir un culte public et social; il était nécessaire qu'il fit ressortir les liens qui unissaient ce culte à la religion primitive.

D'un autre côté, les Israélites avaient besoin de savoir eux-mêmes dans quelles circonstances la Loi avait été donnée à leurs ancêtres, les prodiges que Dieu avait opérés en leur faveur, leur résistance à la grâce, les peines qui s'en étaient suivies, et c'est ce qui fait l'objet des livres suivants.

Mais en écrivant ses livres, Moïse n'eut pas l'intention de les substituer à la tradition ni surtout à l'autorité qu'avaient, en matière religieuse et morale, les chefs des familles.

Loïn de détruire la tradition, il la consacra en s'appuyant sur elle en certains cas, en l'expliquant dans d'autres, de telle sorte qu'elle s'est toujours perpétuée après lui comme un supplément nécessaire à la Loi qui, toute détaillée qu'elle est, ne pouvait suffire à tout régler et à tout déterminer.

Les chefs de famille, investis d'abord du pouvoir sacerdotal, furent remplacés par la tribu de Lévi, et Moïse donna, au nom de Dieu, à Aaron et à ses successeurs, le pouvoir de dirimer toutes les questions morales et religieuses qui pourraient s'élever au sein d'Israël. C'était à la décision des prêtres que devaient s'en rapporter les Juifs en attendant l'établissement de l'Eglise que devait établir Jésus-Christ.

L'écriture, joint d'être le juge des controverses, était elle-même soumise à ce tribunal, puisque c'était à la Synagogue qu'il appartenait de dresser le canon des livres saints, et, par conséquent, à prononcer sur la divinité des Ecritures elles-mêmes.

4. L'écriture n'en fut pas moins très-utile pour fixer et conserver une partie de la tradition elle-même, au moment où elle aurait été le plus exposée à s'altérer.

On n'est pas encore parvenu à préciser l'époque de l'invention de l'écriture alphabétique. Mais des documents certains permettent d'établir que l'écriture a été d'abord idéographique, que les hiéroglyphes des Egyptiens furent un premier progrès, puisqu'ils sont en partie phonétiques, et que c'est aux Phéniciens qu'on doit l'écriture alphabétique.

Quand Moïse parut, il y avait déjà longtemps que cette écriture était connue, et l'usage en était sans doute très-répandu parmi les Hébreux, puisqu'il est dit dans l'Exode que les noms des douze enfants d'Israël étaient gravés sur une pierre d'onyx, ce qui n'aurait pas eu d'objet s'il n'y avait eu personne pour les lire.

Si Moïse, en descendant de la montagne avec les tables de la Loi, en avait rapporté l'écriture comme un art qui lui aurait été enseigné par Dieu, cette découverte aurait excité l'admiration de tous les Israélites, et il en aurait été fait mention dans le récit même de Moïse. Mais le législateur présente, au contraire, le Décalogue écrit par le doigt de Dieu, et toute la nation la lut comme nous lisons aujourd'hui un décret rendu par celui qui est en possession du pouvoir.

5. Dans les quatre derniers livres du Pentateuque, Moïse ne raconte que ce qu'il a vu et ce qu'il a fait. Il ne raconte à tout un peuple qui en a été témoin lui-même. Il n'a en besoin de documents que pour écrire la Genèse, où il a résumé les grands événements qui se sont passés avant lui.

Ces événements sont du reste très-nombreux. Ils se réduisent à quelques faits généraux comme la création du monde, la formation de l'homme, sa chute, le déluge et la dispersion des hommes à Babel. Ces faits ont pu parfaitement se conserver dans la mémoire des patriarches, surtout si on réfléchit à leur longévité qui leur a permis de vivre très-longtemps les uns avec les autres, et qui réduit à un petit nombre de générations les hommes qui ont vécu de Noé à Abraham.

Il n'y aurait de difficulté que pour les généalogies et l'âge des patriarches qui

ont vécu avant et après le déluge. Moïse a dû les dresser d'après des tables particulières conservées au sein de chaque famille. Mais ces souverains, tout particuliers qu'ils sont, ont dû naturellement se perpétuer, parce qu'il n'y a rien de plus cher à l'homme que les noms de ses ancêtres.

La mémoire a donc dû en être constamment renouvelée par la conversation, et, puisque l'écriture était en usage avant Moïse, pourquoi n'y aurait-il pas eu avant lui des monuments écrits qu'il aurait pu consulter sur ces âges antérieurs? Pourquoi n'aurait-il pas trouvé chez les principales familles ces tables généalogiques qu'il semble avoir reproduites?

Si on ajoute à ces documents les lumières qu'il a pu tirer des chants populaires, de la signification des noms propres, des inscriptions qu'il a pu lire sur les monuments, des institutions religieuses ou civiles destinées à rappeler soit une victoire, soit une vision, soit une délivrance quelconque, on verra que, même au point de vue d'une critique tout profane, il a été environné de lumières bien suffisantes pour raconter avec certitude les événements primitifs qu'il nous a fait connaître.

6. Aussi le Pentateuque n'a-t-il pas été considéré par les Juifs seulement comme un livre historique digne de foi, mais ils l'ont toujours vénéré comme un livre saints.

Josué, l'auteur du livre des Juges, tous leurs historiens sacrés qui ont raconté leur histoire dans les livres des Rois et des Paralipomènes, Esdras et Néhémias après la captivité, les prophètes Isaïe, Jérémie, Ezéchiel et Daniel et les douze petits prophètes, lui rendent perpétuellement hommage et s'inspirent des lois et des pensées qu'il renferme pour rappeler à Israël et à Juda leurs devoirs.

Les Psaumes tout particulièrement sont remplis de termes et d'expressions empruntés au Pentateuque, et David rappelle sans cesse les prodiges opérés par Moïse pour faire comprendre à sa nation l'attachement qu'il elle doit avoir pour le Dieu qui l'a choisie et qui a fait pour elle de si grandes choses.

Toute la littérature hébraïque a dans le livre de Moïse son point de départ. C'est une chaîne non interrompue dont le Pentateuque est le premier anneau.

Ce livre n'était pas d'ailleurs pour les Juifs un simple livre d'histoire. C'était la Loi elle-même d'après laquelle tous leurs intérêts religieux et civils étaient réglés. Le prêtre avait besoin de l'étudier sans cesse pour y apprendre les cérémonies qu'il avait à faire, toutes les fois qu'il était de service devant le tabernacle et dans le temple. C'était le code unique de la nation d'après lequel se faisaient les partages des terres, les mariages et toutes les affaires qui intéressaient la fortune et l'honneur des familles.

C'est cette législation qui a imprimé aux Juifs leur caractère, c'est elle qui explique leur existence, et on ne peut pas plus nier Moïse et ses œuvres qu'on ne peut nier l'existence des Juifs eux-mêmes.

7. Cette importance de la Loi fut une garantie de l'intégrité de ce livre divin. En le donnant comme venant de Dieu, Moïse avait défendu aux Juifs d'y rien changer. Ils ne devaient ni y ajouter, ni en retrancher quelque chose. Toute interpolation aurait été regardée comme un sacrilège (Deut. iv. 1).

L'exemplaire original, l'autographe de Moïse avait été déposé à côté de l'arche d'alliance et figurait ainsi parmi les choses saintes (Deut. xxxi. 6). Les devoirs des prêtres étant renfermés dans ce livre, ils devaient l'étudier sans cesse. Il leur était confié comme une des choses les plus précieuses, et les lévites devaient veiller tous à sa conservation.

Ils en faisaient sans cesse des copies dont l'exactitude était vérifiée avec le plus grand soin. Une de ces copies, faite sur l'original, était remise au roi ou au chef de la nation le lendemain de son élection, pour qu'il eût à conformer ses actes aux prescriptions de Moïse.

Tous les juges, qu'ils fussent lévites ou non, avaient un exemplaire de la Loi, parce que c'était toujours sur elle qu'ils devaient baser leurs décisions.

Toutes les semaines, le jour du sabbat, on en lisait quelques passages au peuple, et Moïse avait exigé que tous les sept ans, on en fit publiquement une lecture complète, et qu'on la promulgât pour ainsi dire de nouveau (Deut. xxxi. 40-43).